

(ознакомительный фрагмент)

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ УНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ МАКСІМА ТАНКА

УДК 370.174

Варанецкая Людміла Мікалаеўна

**ФАРМІРАВАННЕ НАЦЫЯНАЛЬнай САМАСВЯДОМАСЦІ
ДЗЯЦЕЙ СТАРЭЙШАГА ДАШКОЛЬНАГА ўзросту**

13.00.01 - агульная педагогіка

Аўтарэферат
дысертацыі на саісканне вучонай ступені
кандыдата педагогічных навук

Мінск - 1997

Работа выканана ў Беларускам дзяржаўным педагагічным універсі-

Навуковы кіраўнік - кандыдат педагагічных навук,
дацэнт Грымаць А.А.

Афіцыйныя апаненты: доктар педагагічных навук,
прафесар Агурцоў М.Г.
Кандыдат педагагічных навук,
дацэнт Камарова І.А.

Апаніруючая арганізацыя - Нацыянальны інстытут адукацыі

Абарона адбудзецца “ _____ ” _____ 1997 г. а _____ гадзіне
на паседжанні савета па абароне дысертацый Д 02.21.02 у Беларускам
дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка па адрасу: 220809,
г.Мінск, вул.Савецкая, 18, ауд. 482.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы Беларускага дзяр-
жаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка.

Аўтарэферат разасланы “ _____ ” _____ 1997 г.

Вучоны сакратар савета
па абароне дысертацый
кандыдат педагагічных навук
дацэнт

М.І.Дронь

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Актуальнасць даследавання. Высокая нацыянальная самасвядомасць, павага да гісторыі свайго народа, да роднай мовы, культуры, да народных традыцый, выхаванасць маладога пакалення вызначаюць прагрэс грамадства. Калі ўсё гэта залажыць у дашкольным узросце, яно застанеца, будзе з кожным у жыцці, будзе вызначаць яго паводзіны і жыццядзейнасць.

Адным з галоўных фактараў станаўлення і развіцця нацыянальнай самасвядомасці, які садзейнічае ўзбагачэнню духоўнага свету дашкольнікаў, з'яўляюцца прагрэсіўныя педагогічныя традыцыі, якія назапасіла народная педагогіка. У гісторыі культурнага развіцця беларускага народа, як і іншых народаў свету, педагогічная думка займае віднае месца. Сведчанне таму - высокі ўзровень яе развіцця. Народны досвед маральнага, разумовага, працоўнага, эстэтычнага, фізічнага выхавання ў сучасных умовах - неабходны кампанент працэсу выхавання. Таму сёння перад педагогікай паўстае задача ўзяць народную мудрасць на ўзбраенне ў інтарэсах вырашэння сучасных педагогічных праблем, асабліва пры фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці дзяцей дашкольнага ўзросту.

Нельга выхаваць грамадзяніна, не далучаючы дзіця з дашкольнага ўзросту да нацыянальнай культуры. Нацыянальная культура фарміруе своеасаблівы псіхалагічны характар людзей, якія пражываюць на пэўнай тэрыторыі. У ёй адлюстроўваюцца асаблівасці народнай творчасці, традыцый, непаўторнасць мовы і клапатлівыя адносіны да культурна-духоўнай спадчыны (С.М.Артаноўскі, Г.Н.Волкаў, А.А.Грымаць, Л.М.Лыч, А.І.Мальдзіс і інш.).

Асэнсаванне ўсіх гэтых пытанняў і пошук шляхоў іх вырашэння ляжыць у міждысцыплінарнай сферы педагогікі, псіхалогіі, педагогічнай псіхалогіі. Праблема фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы з'яўляецца састаўным элементам працэсу фарміравання самасвядомасці, прадметам даследавання псіхалагаў (Л.С.Выгоцкі, Я.Л.Каламінскі, В.С.Мерлін, Л.А.Панько, С.Л.Рубінштэйн, І.І.Часнакова, Д.Б.Элькоін і інш.) і педагогаў (Л.А.Альшэўская, Е.Г.Андрэева, У.В.Пашкевіч, В.А.Салееў і інш.). Самасвядомасць - гэта ўяўленне чалавека аб сабе як грамадскай істоце, сваіх узаемаадносінах з акаляючым светам, сваіх думках і пачуццях, дзеяннях і ўчынках, якія характарызуюцца грамадскай накіраванасцю. Самасвядомасць як феномен нацыянальнага жыцця - найтанчэйшая духоўная матэрыя, вытокі якой схаваны ў нетрах гене-

тычнай памяці нацыі. Фактычна з самасвядомасці пачынаецца змаганне любой нацыі за права жыць, за сваё месца ў свеце.

Істотны ўклад у распрацоўку праблемы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў старэйшага ўзросту ўнеслі даследаванні ў галіне тэарэтычнай этнаграфіі і філасофскіх праблем этнаса С.М.Аруцянца, Ю.У.Брамля, Э.В.Ільенкова, У.М.Конана; па агульных праблемах тэорыі нацыі і нацыянальных адносін - Л.М.Лыча, В.А.Салеева, К.Н.Хабібуліна; па сацыялогіі нацыянальных адносін - Л.М.Дробіжавай, У.І.Спіранскага і інш. У гісторыка-філасофскіх працах вызначаны этна-культурныя асаблівасці, разгледжаны разнастайныя сувязі паміж імі, у прыватнасці, нацыянальная самасвядомасць разглядаецца як фіксатар прыналежнасці людзей да пэўнай нацыі.

Сам працэс фарміравання нацыянальнай самасвядомасці патрабуе глыбокага і ўсебаковага аналізу разнастайных фактараў і вызначэння псіхалагічных, этнакультурных і педагагічных заканамернасцей.

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі, тэмамі. Нацыянальная самасвядомасць асобы - гэта суб'ектыўнае адлюстраванне аб'ектыўнага факта прыналежнасці чалавека да той або іншай нацыянальнай супольнасці і ўсведамленне адрозненняў ад іншых народаў. Яна фарміруецца ў асобе пад непасрэдным уздзеяннем нацыянальных элементаў сацыяльнага асяроддзя, мовы народа, яго культуры, быту, гісторыі (Г.П.Арлова, А.Э.Ізмайлаў, С.В.Снапкоўская і інш.).

У першыя гады савецкай улады ідэі народнай педагогікі былі ўспрыняты савецкай сістэмай выхавання як самыя даступныя, блізкія дзецям (матчына мова, народная творчасць, гульні, праца). Гэта знайшло адлюстраванне ў працах педагогаў-тэарэтыкаў (П.П.Блонскага, Н.К.Крупскай, А.В.Луначарскага, С.Ц.Шацкага і інш.). З другога боку, тэарэтыкі і практыкі савецкай сістэмы выхавання (А.С.Макаранка, В.А.Сухамлінскі, Л.І.Ціхеева і інш.) звярнулі ўвагу на ідэі і вопыт прагрэсіўных педагогаў мінулага, якія прапагандавалі ідэі народнага выхавання і грунтавалі свае педагагічныя ідэі на народным вопыце (Я.А.Каменскі, І.Г.Песталоцы, Л.М.Талстой, К.Д.Ушыньскі і інш.). І, нарэшце, з развіццём тэорыі фарміравання нацыянальнай самасвядомасці ў савецкай педагогіцы з'явіліся спачатку асобныя працы, а потым шэраг даследаванняў, у якіх ставіцца непасрэдна пытанне аб неабходнасці вывучэння народнай педагогікі (Г.П.Арлова, Д.І.Вадзінскі, Г.Н.Волкаў, К.У.Гаўрылавец, А.А.Грымаць, К.А.Кулінковіч, Ф.Т.Міхайлаў, Т.В.Паздзеева). Разам са з'яўленнем такіх этнапедагагічных даследаванняў выкарыстанне сродкаў народнай педагогікі ў працэсе выхавання стала набываць усё больш мэтанакіраваны і планамерны

характар. Спецыялісты розных галін грамадазнаўства - педагогі, псіхологі, этнографы, сацыёлагі, філосафы і інш. - звярнулі ўвагу на гэту праблему толькі ў апошнія гады.

Аднак гісторыя даследавання праблемы нацыянальнай самасвядомасці складвалася вельмі не проста. У час вялікіх грамадскіх узрушэнняў, калі асабліва актыўна абуджалася нацыянальная самасвядомасць, што знаходзіла адлюстраванне ў навуковай літаратуры, у грамадскай і навуковай педагагічнай думцы з'явіліся тэндэнцыі, а затым і палітычныя меркаванні для адмаўлення ролі нацыянальнай самасвядомасці ў фарміраванні грамадзянскіх пазіцый асобы.

Таму можа сам тэрмін "нацыянальная самасвядомасць" стаў выкарыстоўвацца ў айчынай навуковай літаратуры толькі ў другой палове 40-х - пачатку 50-х гадоў.

У 60-я гады вялася дыскусія па гэтым пытанні паміж вучонымі (1966 - 1969 гг), якая выявіла цікавыя накірункі чавуковага пошуку аб сутнасці нацыянальнай самасвядомасці.

Істотны ўклад у распрацоўку праблемы нацыянальнай самасвядомасці ўнеслі працы шэрагу даследчыкаў (Л.А.Альшэўская, Е.Г.Андрэева, Н.К.Катовіч, Л.М.Лыч, А.А.Міхневіч, В.А.Салееў і інш.). Вынікі навуковых работ далі магчымасць супаставіць нацыянальную самасвядомасць групы і індывіда, атрымаць інфармацыю аб жаданні людзей дзейнічаць у імя нацыянальных каштоўнасцей і інтарэсаў.

Асаблівую каштоўнасць для даследавання праблемы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці ўяўляе рэалізацыя праектаў па стварэнню праграмы выхавання ў дашкольных установах, якія грунтуюцца на нацыянальна-культурных асновах. У Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка творчым калектывам пад кіраўніцтвам прафесара Л.А.Панько распрацавана нацыянальная праграма выхавання і навучання ў дашкольных установах "Пралеска". Удзел у гэтай працы прымала даследчыца.

У апошні час узрасла цікавасць даследчыкаў да праблемы нацыянальнай самасвядомасці. Аднак узровень вывучэння гэтага пытання значна ніжэй яго ролі ў сістэме нацыянальных адносін і грамадскай свядомасці.

Даследаванні па фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці ў педагагічным працэсе толькі распачынаюцца. Аналіз псіхолога-педагагічнай літаратуры і перадавога педагагічнага вопыту паказвае, што праблема далучэння дзяцей да народнай педагогікі, культуры свайго краю не атрымала дастатковага адлюстравання ў тэорыі і практыцы выхавання. Не распрацавана сістэма азнаямлення дзяцей з нацыянальнай культурай, не

вызначаны эфектыўныя метады і прыёмы гэтай работы, адпавядаючыя узроставым асаблівасцям старэйшых дашкольнікаў. Яшчэ недастакова вывучана роля сям'і ў фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці дзяцей дашкольнага ўзросту, не даследаваны пытанні стуктурыравання нацыянальных стэрэатыпаў, якія вызначаюць змест нацыянальнай самасвядомасці, умовы яе фарміравання, узроўні сфарміраванасці, ролю і функцыі выхавацеляў у гэтым працэсе. Усё гэта абядняе магчымасці выхавання і развіцця асобы, вядзе да таго, што дзеці, падростаючы, застаюцца абыякавымі да сваіх нацыянальных традыцый. Гэта прыводзіць да знікнення духоўнай пераемнасці пакаленняў, якая з'яўляецца асновай для паўнацэннага жыцця народа, яго творчай дзейнасці. Не далучаючыся да культуры Беларусі, дзеці не становяцца перакананымі патрыётамі.

Недастатковая распрацаванасць гэтай праблемы, несумненная актуальнасць і значнасць яе для тэорыі і практыкі выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту вызначылі *тэму* даследавання: "Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту".

Аб'ект даследавання - нацыянальная самасвядомасць дзяцей 5-7 год і шляхі яе фарміравання.

Прадмет даследавання - працэс фарміравання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў у розных відах дзейнасці сродкамі беларускай народнай педагогікі.

Мэта даследавання - пошук і распрацоўка эфектыўных педагогічных метады фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту сродкамі беларускай народнай педагогікі.

Гіпотэза даследавання. Мы лічым, што працэс фарміравання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў будзе эфектыўным пры забеспячэнні наступных умоў:

- выкарыстанне выхавацелямі метадаў і сродкаў беларускай народнай педагогікі ў выхаванні дзяцей;
- далучэнне дзяцей 5-7 год да нацыянальнай культуры шляхам удзелу ў народных святах, праз засваенне традыцый, абрадаў;
- засваенне і свабоднае валоданне дзецьмі роднай беларускай мовы;
- азнаямленне дзяцей з гісторыяй свайго народа, краю, рэспублікі з улікам узроставых асаблівасцей дзяцей;
- знаёмства старэйшых дашкольнікаў з гісторыяй і геаграфічным становішчам суседніх дзяржаў;
- праца з бацькамі па пытаннях фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту;
- знаёмства дзяцей з прыродай роднага краю.

Задачи даследавання:

1. Прааналізаваць стан работы па фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці ў дашкольных установах Рэспублікі Беларусь.

2. Выявіць асаблівасці ўяўленняў дзяцей 5-7 год аб сваёй нацыянальнай прыналежнасці, абудзіць цікавасць да культуры Беларусі.

3. Распрацаваць метадыкі і дапаможнікі па вучэбна-выхаваўчай працы ў дзіцячым садзе па фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту, вызначыць магчымасці народнай педагогікі ў працэсе фарміравання нацыянальнай самасвядомасці.

Метадалогія даследавання. Асноўны метадалагічны прынцып даследавання працэсу фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў выцякае з тэзіса К.Маркса аб сутнасці чалавека як сукупнасці усіх грамадскіх адносін. Адным з відаў грамадскіх адносін з'яўляюцца нацыянальныя. У гэтым сэнсе ў структуры індывідуальнасці канкрэтнага чалавека вылучаецца тое, што робіць яго падобным на другіх у сілу аднасці сацыяльных умоў і адносін (нацыянальных), у якія ён уключаны як грамадскі суб'ект.

Дадзены метадалагічны прынцып дазваляе даследаваць нацыянальную самасвядомасць дашкольніка на нацыянальна-псіхалагічным узроўні. Але гэта патрабуе вывучэння асобы як суб'екта, які ўзаемадзейнічае і які ўступае ў зносіны з іншымі людзьмі, што абумоўлівае даследаванне асобы ў групе.

Роля менавіта рэальнай, канкрэтнай групы, асабліва для дашкольнікаў, вельмі вялікая. Сацыяльныя дэтэрмінанты больш высокага парадку (грамадства, культура) як бы праламляюцца праз тую непасрэдную "інстанцыю" сацыяльнага, якой выступае група.

Даследаванне выканана на аснове прынцыпаў сістэмнасці, адзінства гістарычнага і лагічнага, вучэння аб развіцці асобы ў працэсе засваення культурна-гістарычнага вопыту, палажэння аб адзінстве свядомасці і дзейнасці. У сваёй працы мы абапіраліся на даследаванні па пытаннях аб сутнасці і прынцыпах фарміравання нацыянальнай самасвядомасці, аб формах і метадах выкарыстання народнай педагогікі ў станаўленні нацыянальнай самасвядомасці асобы.

Метады даследавання: вывучэнне і аналіз філасофскай, псіхалагічнай, педагагічнай і сацыяльнай літаратуры; вывучэнне масавага і педагагага вопыту; анкетаванне; гутаркі з дашкольнікамі, педагогамі і бацькамі; назіранні; інтэрв'ю з выхаванцамі, кіраўнікамі дашкольных устаноў; мадэліраванне выхавачага працэсу; правядзенне псіхалага-педагагічнага эксперымента; матэматычная апрацоўка атрыманых дадзеных.

Даследаванне ўключала 3 этапы:

На першым этапе (1991 - 1992 гг.) аналізавалася філасофская, псіхалага-педагагічная, навукова-метадычная літаратура, фарміраваліся падыходы да даследавання, распрацоўваўся тэарэтычны матэрыял да працэсу фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў старэйшага ўзросту.

На другім этапе (1992 - 1993 гг.) быў праведзены канстатуючы этап эксперыменту, распрацоўвалася праграма правядзення фарміруючага этапа эксперыменту, ішла падрыхтоўка выхавальцаў да плануемай работы.

На трэцім этапе (1993 - 1996 гг.) праводзіліся фарміруючы і кантрольныя этапы эксперыменту, была выкарыстана на практыцы распрацаваная аўтарам метадыка фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў 5-7 год. Абагульнены тэарэтычны і практычны матэрыял і аформлены ў выглядзе кандыдацкай дысертацыі.

Эксперыментальнай базай даследавання з'яўляліся дашкольныя ўстановы №34, 97, 282, 450, 470, 500 г. Мінска, Дулебскі дзіцячы дом - дзіцячы сад-школа Бярэзінскага раёна. Даследаваннем было ахоплена 521 дзіця старэйшага дашкольнага ўзросту, 493 выхавальца дзіцячых садоў, 205 бацькоў.

Навуковая навізна і тэарэтычная значнасць даследавання. Упершыню распрацаваны змест, формы і метады фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту сродкамі беларускай народнай педагогікі. Дакладна вызначаны крытэрыі эфектыўнасці педагагічнай дзейнасці па тэме даследавання. Даказана магчымасць адлюстравання дашкольнікамі рысаў нацыянальнага вобраза беларуса ў самастойнай і творчай дзейнасці. Распрацавана даступная для дзяцей комплексная праграма па фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці. Абгрунтавана эфектыўнасць выхавальчага працэсу пры засваенні дзецьмі зместу вуснай народнай творчасці, супрацоўніцтва, узаемадзеяння - дыялогу выхавальца з дзецьмі, што забяспечвала пашырэнне іх самастойных дзеянняў і нарастанне элементаў творчасці ў адлюстраванні нацыянальных вобразаў у разнастайнай дзіцячай дзейнасці. Даказана, што працэс фарміравання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў ажыццяўляецца пры ўмове, калі дзіця становіцца ў пазіцыю суб'екта дзейнасці, самастойна і творча адлюстроўвае адпаведныя ўражанні ў разнастайнай дзейнасці.

Практычная значнасць атрыманых вынікаў заключаецца ў вызначэнні эфектыўных умоў далучэння дзяцей 5-7 год да багацця народнай педагогікі; у выкарыстанні арыгінальных нетрадыцыйных метадык

выхавання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў. Распрацаваны і эксперыментальна ўдасканалены матэрыялы па народнай педагогіцы для старэйшых дашкольнікаў (казкі, гульні, сцэнарыі, экскурсіі, сустрэчы). Вынікі даследавання могуць быць выкарыстаны і выкарыстоўваюцца пры распрацоўцы і выкладанні курса дашкольнай педагогікі, тэорыі і методыкі мастацкага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту, у сістэме павышэння кваліфікацыі выхавальцаў і музычных кіраўнікоў і на практыцы студэнтаў дашкольных факультэтаў педагогічных ВНУ і вучылішч.

Верагоднасць вынікаў даследавання забяспечваецца метадалогіяй даследавання, сучаснымі навуковымі метадамі распрацоўкі праблемы, апорай на вопыт наватараў; вынікамі вопытна-эксперыментальнай працы, колькаснай апрацоўкай вынікаў; якасным аналізам дадзеных.

Эканамічная значнасць атрыманых дадзеных. На аснове вынікаў даследавання магчыма удасканаліць нацыянальную праграму выхавання ў дзіцячым садзе і накіраваць працу дашкольных устаноў на фарміраванне будучага грамадзяніна Рэспублікі Беларусь. Гэта дазволіць зменшыць выдаткі на распрацоўку праграмных дакументаў выхавання ў дашкольных навучальных установах, даследаванне нявырашаных праблем.

На абарону выносяцца наступныя палажэнні:

1. Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту ў сучасных умовах становіцца адной з асноўных мэтаў педагогічнага працэсу і асноўным фактарам развіцця дамінуючых рыс асобы. Асноўнымі ўмовамі станаўлення і развіцця нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў з'яўляюцца: арганізацыя цэласнага выхаваўчага працэсу з мэтай фарміравання творчай асобы грамадзяніна Рэспублікі Беларусь на аснове выкарыстання ўсяго багацця нацыянальнай культуры, сумесная дзейнасць дарослых (выхавальцаў і бацькоў) з дзецьмі па азнаямленні з нацыянальнымі традыцыямі, культурай.

2. Методыка фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў 5-7 год сродкамі народнай педагогікі з'яўляецца найбольш дзейсным фактарам яе фарміравання.

3. Працэс фарміравання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў сродкамі беларускай народнай педагогікі ўключае шэраг этапаў, якія характарызуюцца рознымі суадносінамі дзіцячай зацікаўленасці, рэпрадуктыўнай самастойнасці і творчасці:

I этап - выхаванне зацікаўленасці ў дзяцей зместам нацыянальнай беларускай культуры і імкнення паўтарыць асобныя рысы нацыянальнага ў самастойнай дзейнасці.

II этап - развіццё самастойнасці ў старэйшых дашкольнікаў ва ўзнаўленні рысаў нацыянальнага беларускага вобраза ў даступнай дзіцячай дзейнасці рэпрадуктыўнага характару з асобнымі элементамі творчасці.

III этап - развіццё самастойнасці і творчасці дзяцей у адлюстраванні рысаў нацыянальных беларускіх вобразаў у разнастайнай практычнай дзейнасці.

4. Неабходнымі умовамі развіцця дашкольнікаў старэйшага ўзросту з'яўляецца стварэнне ў іх станоўчых эмацыянальных адносін да прыроды краю, звычайў, абрадаў, традыцый народа, яго гісторыі і мовы.

Асабісты ўклад саіскальніка заключаецца ў распрацоўцы праграмы і метадыкі даследавання; ў правядзенні вопытна-эксперыментальнай работы ў Дулебскім дзіцячым доме - дзіцячым садзе - школе Бярэзінскага раёна, у дзіцячых садах №34, 97, 282, 450, 470, 500 г.Мінска, Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка; стварэнні і ўкараненні ў практыку сістэмы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў, навукова-метадычных і вучэбна-метадычных матэрыялаў і дапаможнікаў для студэнтаў.

Апрацыя і ўкараненне вынікаў даследавання. Матэрыялы даследавання абмяркоўваліся на пасяджэннях кафедры педагогікі, на навукова-практычных канферэнцыях: "На шляхах да нацыянальнай сістэмы дашкольнага выхавання" (г.Мінск, 1992 г.); "Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў" (г.Мінск, 1993 г.); "Праблема стварэння нацыянальнай сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў для дашкольных устаноў Рэспублікі Беларусь" (г.Мінск, 1994 г.); "Удасканаленне прафесійна-педагагічнай дзейнасці ў сучаснай сістэме адукацыі" (г.Мінск, 1994 г.); "Арганізацыя навукова-даследчай работы студэнтаў і навучэнцаў педагагічных навучальных устаноў" (г.Мінск, 1995 г.); "Гульня і развіццё асобы дашкольніка" (г.Мінск, 1995 г.); "Содержание педагогического образования в Республике Беларусь" (г.Могилёв, 1995 г.); "Фарміраванне асобы студэнта і школьніка на аснове духоўных каштоўнасцей грамадства" (г.Мінск, 1996 г.); "Народная культура і сучасная школа" (г.Мінск, 1996 г.); "Універсітэцкая падрыхтоўка педагогаў па шматузроўневай сістэме" (г.Мінск, 1996 г.); на міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі "Праблемы сацыялізацыі дзяцей і падлеткаў у пазашкольным асяроддзі" (г.Мінск, 1993 г.); у вучэбна-метадычных дапаможніках "Беларуская народная педагогіка ў сістэме

фарміравання нацыянальнай самасвядомасці старэйшых дашкольнікаў на аснове ўзораў вуснай народнай творчасці. Гэта патрабуе ад выхавачеля пастаяннай увагі да сувязі паміж вучэбным працэсам і яго вынікамі. Педагагічны працэс павінен будавацца так, каб дзіця, якое з'яўляецца суб'ектам і аб'ектам выхаваўчага ўздзеяння і набывае як асоба якасці актыўнасці, змагло праявіць сябе ў разнастайнай дзейнасці.

СПІС АПУБЛІКАВАННЫХ РАБОТ

1. Народная педагогіка ў сістэме дашкольнага выхавання // На шляхах да нацыянальнай сістэмы дашкольнага выхавання. Мат.наук.-практыч.канф. - Мн.: БДПУ, 1992. - С.52 - 53.
2. Нацыянальны фактары ў выхаваўчай рабоце будучых выхавачеляў // Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў. Зб.наук.арт. - Мн.: БДПУ, 1993. - С.112 - 113.
3. Народная педагогіка ў сістэме сацыялізацыі дзяцей // Праблемы сацыялізацыі дзяцей і падлеткаў у дашкольным асяроддзі. Мат.міжнарод.канф. - Мн.: БДПУ, 1993. - С.59 - 60.
4. Народная педагогіка як аснова дашкольнага выхавання // Праблема стварэння нацыянальнай сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў для дашкольных устаноў Рэспублікі Беларусь. Мат.наук.-практ.канф. - Мн.: БДПУ, 1994. - С.145 - 149.
5. Народная педагогіка і працэс выхавання // Удасканаленне прафесійна-педагагічнай дзейнасці ў сучаснай сістэме адукацыі. Зб.наук.артык. - Мн.: БДПУ, 1994. - С.29 - 31.
6. Беларуская народная педагогіка ў сістэме дашкольнага выхавання / Пад.рэд. А.А.Грымаця. - Мн.: БДПУ, 1994. - 209 с.
7. Падрыхтоўка студэнтаў факультэтаў дашкольнага выхавання да фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў // Арганізацыя навукова-даследчай работы студэнтаў і навучэнцаў педагагічных навучальных устаноў. Зб.мат. Рэспубліканскай навук.-практ.канф. - Мн.: БДПУ, 1995. - С.27 - 29.
8. Беларускія народныя гульні ў выхаванні дашкольнікаў // Творчы патэнцыял гульні. Мат.Рэспуб.наук.-практ.канф. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 1995. - С.16 - 18.
9. Праблема падрыхтоўкі будучых педагогаў да фарміравання нацыянальнай самасвядомасці дашкольнікаў // Содержание педагогічнага образования в Республике Беларусь. Мат.конф. - Могилёв: МГПИ им. А.А.Кулешова, 1995. - С.79 - 81.

10. Нацыянальная культура ў сістэме фарміравання нацыянальнай сама-свядомасці асобы // Фарміраванне асобы студэнта і школьніка на аснове духоўных каштоўнасцей грамадства. Мат.Рэспуб.наук.-практ.канф. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 1996. - С.44 - 47.
11. Грымаць А.А., Варанецкая Л.М. Беларуская народная педагогіка ў школе. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 1996. - 174 с.
12. Грымаць А.А., Варанецкая Л.М. Беларуская народная педагогіка: тэорыя і прыктыка. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 1996. - 191 с.
13. Роля нацыянальнай самасвядомасці ў выхаванні студэнтаў ВНУ // Універсітэцкая падрыхтоўка педагогаў па шматузроўневай сістэме. Мат. Рэспуб. нав.- практ. канф. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 1996. - С. 40 - 41.
14. Тэарэтычная аснова фарміравання нацыянальнай самасвядомасці ў дашкольнікаў// Народная культура і сучасная школа / Пад рэд.І.І.Крука. - Мн.: Рэсп.цэнтр эстэт.вых. дзяцей, 1996. - С. 47 -53.
15. Беларуская народная педагогіка ў дзіцячым садзе: Прыкладная праграма самаадукацыі і метадычныя рэкамендацыі / А.А.Грымаць, Л.А.Панько, Л.М.Варанецкая, У.А.Васілевіч. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 1996. - 35 с.